

BRIEFING PAPER WHISTLEBLOWER PROTECTION IN THE EU

Pregled – Žvižgaštvo in zaščita žvižgačev v Sloveniji

Uvod

Slovenija nima posebnega zakona o zaščiti žvižgačev, vendar Zakon o integriteti in preprečevanju korupcije zagotavlja precej obsežno zaščito zaposlenim, ki prijavijo kazniva dejanja in korupcijo. Zakon upošteva številne mednarodno priznane standarde, zato je zaščita žvižgačev v Sloveniji vsaj na papirju med najbolj popolnimi v Evropi.

Vendar nekateri opazovalci menijo, da se Zakon slabo izvaja in da ima komisija, ki nadzoruje njegovo izvajanje, prešibko vlogo.

Zakoni, institucije in postopki

Slovenska protikorupcijska zakonodaja iz leta 2010 vsebuje številne pomembne določbe, ki urejajo vprašanje žvižgačev, vključno z zelo široko opredelitvijo nezakonitih in neetičnih ravnanj, ki jih žvižgači lahko prijavijo, možnostmi prijave znotraj in zunaj organizacij, zaščito identitete žvižgača, različnimi pravnimi sredstvi za odškodnino v primeru povračilnih ukrepov proti žvižgačem ter globami za osebe, ki proti žvižgačem uvedejo povračilne ukrepe.

V skladu z zakonom je dokazno breme v primeru povračilnih ukrepov na strani delodajalca: dokazati mora, da morebitni ukrepi, ki se uvedejo proti delojemalcu, niso povezani z razkritjem prekrška. Žvižgačem je zagotovljena zaščita, če so ravnali v dobri veri. Zakon zajema zaposlene v zasebnem in javnem sektorju, dovoljuje pa tudi anonimno prijavo.

Sistem nadzoruje Komisija za preprečevanje korupcije, ki tudi zagotavlja pomoč žvižgačem ter spremlja razkritja in primere povračilnih ukrepov.

Poleg protikorupcijskega zakona javne uslužbenke, ki prijavijo nepravilnosti, varujejo pred povračilnimi ukrepi tudi določbe Zakona o javnih uslužbencih in Etičnega kodeksa. Zakon o javnih uslužbencih vsebuje tudi določbe glede poniževanja, zastraševanja in žalitve dostojanstva uslužbencev.

Najnovejše in tekoče pobude in trendi

Kritiki protikorupcijske zakonodaje si še naprej prizadevajo za njeno izboljšanje, zlasti jih skrbita pomanjkanje zmogljivosti in sredstev Komisije, kar ogroža učinkovito uveljavljanje zakonodaje, ter dvom v neodvisnost te agencije.

Transparency International Slovenija je pred kratkim odprl center za zagovorništvo in pravno svetovanje, ki sprejema prijave žvižgačev ter prič in žrtev kriminala in korupcije.

Primeri žvižgaštva

Leta 2015 je preiskovalni novinarski portal poročal, da je radijski sistem, ki ga uporabljajo organi pregona, vojska in reševalne službe, ranljiv, saj ne uporablja šifrirnih mehanizmov. Zadevo je razkril študent inženirstva, ki je sistem testiral za raziskovalne namene. Svoje odkritje je najprej sporočil policiji, ki na podlagi prijave ni ukrepala, zato se je obrnil na medije. Po razkritju ga je policija obdolžila vdora v sistem, prejel je tudi odpoved delovnega razmerja. Preiskava še poteka.

Istega leta je veliko pozornosti prejel primer anonimnega žvižgača iz Banke Slovenije. Po navedbah uslužbenca slovenske centralne banke naj bi Banka Slovenije prirejela podatke ter datume dokumentov in njihovo vsebino, da bi največjim slovenskim bankam omogočila prejem sredstev EU za reševanje bank. Zadevo trenutno preiskuje Ustavno sodišče.

Podatki in statistike

Od uvedbe protikorupcijskega zakona se je število primerov, prijavljenih Komisiji za preprečevanje korupcije, nenehno povečevalo vse do leta 2013, ko je bilo prijavljenih 2.300 primerov, največ doslej, in rešenih 1.931 prijav. Po tem letu se je število prijav znižalo na 1.575 prijavljenih in 1.083 rešenih primerov v letu 2015. Prav tako se je zmanjšalo število prijaviteljev z zaščito identitete: Komisija je v obdobju 2010-2012 zaščitila identiteto 28 prijaviteljev, v obdobju 2013-2015 pa zgolj 17. Strokovnjaki menijo, da je padec posledica izvolitve novega senata, ki ima v javnosti slabo podobo.

Javno mnenje o žvižgaštvu

Korupcija je v Sloveniji razširjena, zato je javno mnenje žvižgačem na splošno naklonjeno. V javnomnenjski anketi iz leta 2009 je 55 odstotkov vprašanih dejalo, da bi prijavili korupcijsko dejanje, če bi mu bili priča. Približno tretjina bi se jih obrnila na Komisijo, 10 odstotkov pa na medije.

Spodbudno je, da so v več kot polovici primerov prijav, ki jih je prejela Komisija, prijavitelji navedli tudi svoje ime.

Zmogljivosti in centri znanja

Komisija za preprečevanje korupcije je nacionalna agencija, pristojna za vse zadeve v zvezi s prijavo nepravilnosti, vključno z izvajanjem protikorupcijskega zakona, spremljanjem učinkovitosti njegovega izvajanja, pomočjo žvižgačem in zagotavljanjem informacij.

Transparency International Slovenija ima center za zagovorništvo in pravno svetovanje, ki sprejema razkritja in pritožbe žvižgačev.